

*Кірін Р. С.,**доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник**Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»**Духневич А. В.,**доктор юридичних наук, професор,
завідувач-професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

ВПЛИВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ: МІЖГАЛУЗЕВІСТЬ ПРАВОВИХ ЗАСАД

Анотація. Стаття присвячена розгляду міжгалузевого характеру правових засад захисту здоров'я людини від негативного впливу господарської діяльності. Право на захист здоров'я від такого впливу безпосередньо або/та через вплив на довкілля має охоронятися не лише приписами господарського законодавства та законодавства про охорону здоров'я, а й нормами екологічного права. Ця об'єктивна необхідність обумовлена як надзвичайно глибокою міжгалузевою дифузійною відповідних правовідносин так і взаємним життєвим зв'язком та впливом у триаді «людина – довкілля – господарювання».

Уявляється, що форма «права охорони праці» не відповідає його змісту, адже поняття «охорона» має відноситися не до праці, а до здоров'я працівника. Виходячи із переліків господарської діяльності встановлено необхідність правового регулювання відносин з охорони здоров'я людини відповідними правовими угрупованнями, як то: – нафтогазове; – енергетичне; – ядерне; – гірниче; – геологічне; – будівельне; – управління відходами; – водне; – лісове; – промислове; – сільськогосподарське; – туристичне; – рекреаційне.

Розгляд відносин впливу господарської діяльності на здоров'я та довкілля необхідно проводити в контексті кореляції відповідних приписів законодавства про охорону здоров'я та законодавства про охорону довкілля, які полягають в наступному: – господарська діяльність як правило, але не завжди має вплив на довкілля; – наслідки впливу господарської діяльності на довкілля як правило, але не завжди, супроводжуються її наслідками для здоров'я людини; – наслідки для здоров'я людини як правило викликані комплексом індивідуальних, соціальних, економічних і екологічних факторів, але іноді – їх різними комбінаціями; – стан довкілля як правило має вплив на стан здоров'я людини і може мати зворотній вплив на господарську діяльність; – господарська діяльність є одним із видів діяльності активної частини суб'єктів, якій властивий значний рівень ризику впливу на здоров'я іншої, пасивної частини суб'єктів; – вплив такої діяльності цілком залежить від їх наслідків, які можуть бути як потенційними так і реальними. Обґрунтовано, що сфері суспільних відносин із захисту здоров'я людини від впливу негативного господарської діяльності притаманний міжгалузевий характер правового регулювання.

Ключові слова: господарська діяльність, здоров'я людини, довкілля, міжгалузевість, екологічне законодавство, вплив, наслідки.

Постановка проблеми. В питаннях екологічної безпеки не має і не може бути вузьких проблем, адже будь-яке промислове забруднення згубно впливає на навколишнє природне середовище (далі – НПС), а відтак і на здоров'я людини.

Під впливом на довкілля Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» [1] (далі – закон про ОВД) розуміє будь-які наслідки планованої господарської діяльності. Зокрема, унаслідок останньої може відбуватися не тільки забруднення, а й виснаження НПС, тобто втрата тих природних ресурсів, які слугують для людини джерелом її економічної діяльності. В свою чергу, деградація НПС так само відбивається на здоров'ї людини і стані її генетичного фонду. Для сучасного рівня взаємодії суспільства з природою характерним є загострення суперечностей між економікою та екологією. Протистояння екологічних вимог забезпечення охорони довкілля та економічних інтересів суспільства у споживанні й використанні НПС нерідко призводить до екологічної кризи, фізичної, хімічної, біологічної напруженості у біосфері, внаслідок якої підвищується рівень захворюваності, знижуються якість та тривалість життя, зростає смертність. При цьому, вважається, що показник здоров'я населення є індикатором якості довкілля. Зокрема, наразі близько двох третин населення земної кулі перебувають у так званому третьому стані – «не здорові, але поки що клінічно не хворі».

Природно, що процеси впливу діяльності суб'єктів господарювання на здоров'я населення, яке оточують відповідні об'єкти, потребують сталого правового забезпечення і не лише в аспекті збереження одного з найвищих соціальних цінностей, а й в розрізі євроінтеграційних зобов'язань України. Прикро відзначати, але Європейська комісія, за підсумками 2024 р., надала нашій країні у блоці екологічного законодавства оцінку, яка є однією з найслабших у її звіті щодо прогресу України в інтеграції до Європейського Союзу (далі – ЄС) і яка базується на кількох ключових показниках, де наявне значне відставання. Відтак, у своєму звіті ЄС пропонує Україні три пріоритетні напрями у сфері екологічної та кліматичної політики на 2025 р. [2]: 1) розв'язати питання із застосуванням двох основних механізмів запобігання екологічній шкоді: ОВД та стратегічної екологічної оцінки (далі – СЕО); 2) оновити відповідні документи в рамках Паризької угоди про зміну клімату та ратифікувати Кігалійську поправку до Монреальського про-

токолу; 3) відновити роботу системи моніторингу, звітування та верифікації викидів парникових газів від промисловості та прийняти дорожню карту впровадження системи торгівлі викидами. Особливо відзначені також проблеми із правовим регулюванням екологічної відповідальності та екологічного контролю.

Тож, очевидно, що правове забезпечення захисту довкілля та здоров'я людини від негативного впливу господарської діяльності має міжгалузевий характер, дослідження сутності якого є актуальним і своєчасним.

Стан дослідження. Питання правового регулювання природоохоронних відносин при здійсненні окремих видів господарської діяльності були й залишаються предметом дослідницької уваги представників різних галузей знань, і в першу чергу – вчених-правників. Серед численних публікацій з даної тематики варто зупинитися на кількох останніх, в яких автори відзначали певні особливості вирішення проблем, що розглядаються. Так, О. Загурський конкретизує, що забезпечення екологічної безпеки та право кожного на сприятливе для життя і здоров'я екологічне середовище це поняття і явища взаємопов'язані. Іншими словами, життєдіяльність людини в нашій країні напряму пов'язана з забезпеченням екологічної безпеки НПС [3, с. 183].

Звернемо увагу, автори, в одній з попередніх статей, аргументували, що одним із заходів забезпечення соціально-екологічної рівноваги є досягнення балансу відносин між людиною і довкіллям. За такого підходу ця ланка набуває замкнутого вигляду «здоровою людиною буде у здоровому довкіллі – забезпечуючи здоров'я довкілля людиною забезпечує власне здоров'я» [4, с. 11].

В іншій публікації стверджується, що дозвільну систему у сфері господарювання можна розглядати як спеціальну гарантію окремих конституційних прав і свобод людини та громадянина. Тільки в умовах безпеки можна говорити про реалізацію повною мірою права на життя, свободу, гідність, на свободу пересування, охорону здоров'я, здорове довкілля [5, с. 10].

Розглядаючи на прикладі Господарського кодексу України (далі – ГК) екологізацію господарського законодавства Є. Липницька резюмує, що забезпечення оптимального співвідношення економічних та екологічних інтересів має здійснюватися за допомогою цілого комплексу різних галузей законодавства, в тому числі господарського, тією мірою, якою ті чи інші види господарської діяльності шкідливо впливають на НПС, здоров'я та життя людей [6, с. 113].

Зазначена позиція уявляється цілком обґрунтованою, що було підтверджено на прикладі системи правового забезпечення реалізації державної політики у сфері промислового забруднення, яка наразі представлена нормами екологічного законодавства (екологічний контроль та відповідальність, моніторинг викидів та звітність, оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, управління водними ресурсами, моніторинг забруднення, доступ до екологічної інформації, охорона біорізноманіття, управління відходами, клімат), які є родовими для цієї групи відносин. Крім того, в аспекті міжгалузевої природи зеленого відновлення промисловості, як складової конституційного права на безпечне довкілля, у цю систему слід включити приписи медичного (санітарного законодавства та законодавства про громадське здоров'я), енергетичного, законодавства, законодавства про національну безпеку та правопорядок [7, с. 44].

Ю. Краснова вважає, що в основу принципу екологічної справедливості покладено забезпечення державами рівної можливості доступу людей до безпечного для життя і здоров'я довкілля, яке має гарантуватися через такі першочергові заходи, як: 1) глобальне пришвидшення екологічного верховенства права, що гарантуватиме волю держави, а також суб'єктів господарювання у повазі, захисті і реалізації людьми права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, яке виступає основою сталого розвитку; 2) побудова міцної національної правової бази, яка допоможе стимулювати справедливе і стає управління природними ресурсами; 3) доступність інститутів екологічного правосуддя і т. ін. [8, с. 257].

Нарешті, відмітимо й пропозицію В. Андрейцева, яка полягає у необхідності зосередження в основних статтях глави 42 ГК дефінітивних норм, регулятивних та забезпечувальних законодавчих приписів, спрямованих на визначення особливостей господарської діяльності, пов'язаної з об'єктами на яких здійснюється поводження з небезпечними речовинами, що обумовлює виникнення господарсько-екологічного ризику та його вплив на життя і здоров'я людей, стан довкілля і характеризує процес його ідентифікації [9, с. 60].

Втім, не зважаючи на досить представницьке висвітлення проблем еколого-господарського регулювання правовідносин у сфері охорони здоров'я людини, вбачається, що цей міжгалузевий блок все ще має достатній потенціал для подальшого розкриття та потребує додаткового дослідження.

Мета статті полягає у визначенні особливостей міжгалузевого характеру правових засад захисту здоров'я людини від впливу господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Здоров'я та безпека людини визнані Конституцією України одними з найвищих соціальних цінностей. При цьому кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Тобто це право слід розглядати як конституційно закріплену та державно забезпечену можливість людини:

- а) проживати у НПС, яке не спричиняє шкоду здоров'ю;
- б) користуватися природними ресурсами у спосіб, що не завдає шкоди здоров'ю та ресурсам;
- в) вимагати від інших осіб дотримання правил забезпечення безпечного довкілля;
- г) звертатися по сприяння в реалізації права на безпечне довкілля до уповноважених органів;
- д) звертатися по захист свого права на безпечне довкілля до суду.

Окрім конституційних вимог право на захист здоров'я від небезпечного впливу господарської діяльності безпосередньо або/та через вплив на довкілля має охоронятися не лише приписами господарського законодавства та законодавства про охорону здоров'я, а й нормами екологічного права. Ця об'єктивна необхідність обумовлена як надзвичайно глибокою міжгалузєвою дифузєю відповідних правовідносин так і взаємним життєвим зв'язком та впливом у триаді «людина – довкілля – господарювання». Тож можна стверджувати, що на загальному рівні захист здоров'я людини від негативного впливу господарської діяльності врегульовано нормами конституційного права, а на родовому – права охорони здоров'я, екологічного права (природоохоронного права, антропоохоронного права (права екологічної безпеки)) та господарського права. Крім того, залежно від різновиду господарської діяльності, захист від подібного

впливу має бути забезпечений приписами відповідного законодавчого угруповання (галузі, підгалузі, інституту).

Так, конституційні основи правового господарського порядку в Україні, згідно із ч. 2 ст. 5 ГК [10], серед іншого становлять забезпечення державою належних, безпечних і здорових умов праці. В той же час власні господарсько-правові основи охорони здоров'я як активних (тих, хто бере участь у здійсненні господарської діяльності) так і пасивних (тих, хто зазнає впливу від здійснення господарської діяльності) суб'єктів очевидно мають потенціал для подальшого розвитку. Це пояснюється вкрай обмеженою наявністю у чинному ГК приписів з цього виду відносин, як то:

1) споживачі, які перебувають на території України, під час придбання, замовлення або використання товарів (робіт, послуг) (далі – ТРП) з метою задоволення своїх потреб мають право на відшкодування збитків, завданих ТРП неналежної якості, а також шкоди, заподіяної небезпечними для життя і здоров'я людей ТРП, у випадках, передбачених законом (ст. 39);

2) питання щодо поліпшення умов праці, життя і здоров'я вирішуються трудовим колективом за участі власника або уповноваженого ним органу відповідно до законодавства, установчих документів підприємства, колективного договору (ст. 69);

3) власник, органи управління підприємства зобов'язані забезпечити для всіх працівників підприємства належні і безпечні умови праці; підприємство несе відповідальність в установленому законом порядку за шкоду, завдану здоров'ю та працездатності його працівників (ст. 69);

4) здійснення будь-якої господарської діяльності, що загрожує життю і здоров'ю людей або становить підвищену небезпеку для довкілля, забороняється (ст. 246).

Більше того, пріоритетність безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності, є одним із основних принципів здійснення державного нагляду (контролю) (далі – ДН(К)) у сфері господарської діяльності [11, ст. 3]. При цьому серед підстав для здійснення позапланових заходів визначені:

– звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) життю чи здоров'ю, НПС з додаванням документів чи їх копій, що підтверджують такі порушення (за наявності);

– доручення Прем'єр-міністра України про перевірку суб'єктів господарювання у відповідній сфері у зв'язку з виявленими системними порушеннями та/або настанням події, що має значний негативний вплив на життя та здоров'я людини, захист НПС.

Набагато проблемнішим уявляється механізм правового регулювання оцінки впливу на здоров'я господарської діяльності шляхом проведення планових заходів ДН(К). Його основними складовими наразі є:

1) розподіл суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для безпеки життя і здоров'я населення;

2) критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів ДН(К);

3) складання акту за результатами проведення планового (позапланового) заходу ДН(К) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення (далі – СЕБН) тощо.

Справа в тім, що усі наведені блоки перебувають у перманентному розвитку, який іноді сприймається як нестабільність. Наприклад, перший та другий блоки на підзаконному рівні представлені актами, якими у хронологічному порядку було визначено:

– Порядок розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для безпеки життя і здоров'я населення, НПС щодо пожежної безпеки (постанова Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 14.11.2007 р. № 1324, втратила чинність на підставі постанови КМУ від 29.02.2012 р. № 306);

– Критерії розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику від провадження господарської діяльності для безпеки життя і здоров'я населення, НПС та періодичності здійснення заходів ДН(К) (постанова КМУ від 28.05.2008 р. № 493, втратила чинність на підставі постанови КМУ від 29.02.2012 р. № 306);

– Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів ДН(К) у сфері техногенної та пожежної безпеки (постанова КМУ від 29.02.2012 р. № 306 (в редакції постанови КМУ від 04.06.2015 р. № 361) втратила чинність на підставі постанови КМУ від 27.12.2017 р. № 1043);

– Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів ДН(К) у сфері техногенної та пожежної безпеки Державною службою з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) (постанова КМУ від 27.12.2017 р. № 1043 (втратила чинність на підставі постанови КМУ від 05.09.2018 р. № 715);

– Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів ДН(К) у сфері техногенної та пожежної безпеки ДСНС [12];

– Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення та визначається періодичність здійснення планових заходів ДН(К) Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів [13];

– Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері СЕБН та визначається періодичність здійснення планових заходів ДН(К) Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів [14];

– Форма та Порядок надання Міністерством інфраструктури України погодження на проведення позапланового заходу ДН(К) Державній службі України з безпеки на транспорті на підставі звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, НПС чи безпеці держави [15];

– Методики розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів

ДН(К), а також уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів ДН(К) [16].

Третій блок наразі представлений не лише актом, який встановлює уніфіковану форми акту, що складається за результатами проведення планових (позапланових) заходів ДН(К) щодо дотримання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері СЕБН [17], а й іншими НПА, які мають забезпечувати дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства, які в тій чи іншій мірі стосуються можливого впливу певної господарської діяльності на здоров'я людини, а саме:

1) попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення [18];

2) охорони НПС, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів [19];

3) провадження господарської діяльності з виробництва особливо небезпечних хімічних речовин, перелік яких визначається КМУ, та поводження з небезпечними відходами [20];

4) провадження господарської діяльності у сфері ветеринарної медицини [21] та ін.

Також слід звернути увагу на захист (охорону) здоров'я активних суб'єктів господарської діяльності, який здійснюється переважно нормами трудового права (права охорони праці). Зокрема, Закон України «Про охорону праці» визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, гігієну праці та виробничого середовища. Регламентуючи право працівника на охорону праці під час роботи у ст. 6 цього закону встановлено, що він має право відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують, або для виробничого середовища чи довкілля. Вбачається очевидною некоректність та невідповідність форми цього права його змісту, адже, по-перше, щодо поняття «охорона», то мова має йти не про працю, а про здоров'я працівника. Тобто, якщо працю розглядати як діяльність, тож і охороняти треба не власне діяльність, а того, хто здійснює цю діяльність, або ж, принаймні його працездатність (працездатний стан) – здатність (стан) працівника (фізичної особи), яка характеризується його здатністю за станом здоров'я до активної трудової діяльності. По-друге, щодо поняття «праця», то його слід пов'язувати із безпекою. Саме такий підхід відповідатиме не лише логіці ланок «об'єкт охорони» та «об'єкт безпеки», а й міжнародно-правовій практиці вживання та розуміння відповідних понять і термінів.

Екологічне законодавство також містить окремий перелік видів господарської діяльності, наслідки якої можуть впливати на здоров'я людини [22]: – розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів; – застосування засобів захисту рослин, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, небезпечних хімічних речовин; – виробництво, зберігання, транспортування, використання, знищення, знешкодження і захоронення мікроорганізмів, інших біологічно активних речовин та продуктів біотехнології; – господарська діяльність, пов'язана з використанням радіоактивних речовин, акустичним, електромагнітним, іонізуючим та іншим шкідливим фізичним впливом на НПС і здоров'я людини; – господарська діяльність, пов'язана з утворенням та обробленням відходів; – експлуатація

транспортних та інших пересувних засобів і установок; – проведення наукових досліджень, впровадження відкриттів, винаходів, застосування нової техніки, імпорту устаткування, технологій і систем; – розміщення, проектування, будівництво, реконструкція, введення в дію та експлуатація військових та оборонних об'єктів, об'єктів органів Національної поліції та державної безпеки; – розміщення і розвиток населених пунктів.

Однією з гарантій екологічних прав громадян, передбачених законом [22, ст. 10] є обов'язок центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій: – здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської діяльності на НПС; – виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки. Крім того, аналіз закону про охорону НПС дав можливість виокремити й інші сфери перетинання еколого-господарських відносин, а саме:

1) Базові принципи – серед основних принципів охорони НПС є: 1.1) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської діяльності; 1.2) науково обґрунтоване нормування впливу господарської діяльності на НПС;

2) Припинення небезпечної діяльності – діяльність, що перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне НПС та інших їх екологічних прав, завдає шкоди НПС, порушує встановлені екологічні вимоги: 2.1) підлягає припиненню в порядку, встановленому законом про НПС та іншим законодавством України; 2.2) може бути припинена за рішенням суду; 2.3) припиняється уповноваженими на те державними органами;

3) Природоресурсні вимоги – використання природних ресурсів громадянами, підприємствами, установами та організаціями здійснюється з додержанням обов'язкових екологічних вимог, зокрема – здійснення господарської діяльності без порушення екологічних прав інших осіб;

4) Економічні засади – економічні заходи забезпечення охорони НПС передбачають взаємозв'язок усієї господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів по охороні НПС на основі економічних важелів;

5) Оцінка впливу господарювання – проекти господарської діяльності повинні мати матеріали оцінки її впливу на НПС і здоров'я людей;

6) Наслідки впливу на довкілля: 6.1) негативні зміни в НПС розглядаються як втрата, виснаження чи знищення окремих природних комплексів та ресурсів внаслідок надмірного забруднення НПС, руйнівного впливу стихійних сил природи та інших факторів, які обмежують або виключають можливість життєдіяльності людини та провадження господарської діяльності в цих умовах; 6.2) при проектуванні й експлуатації господарських об'єктів, діяльність яких може шкідливо впливати на НПС, розробляються і здійснюються заходи щодо запобігання аваріям, а також ліквідації їх шкідливих екологічних наслідків.

Також у статтях 51–59 закону про охорону НПС наведені вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки та охорони НПС при здійсненні лише окремих видів господарської діяльності [22], натомість у більш розгорнутому форматі види і підвиди планованої господарської діяльності та об'єкти диференційовані у законі про ОВД [1] на дві категорії, які можуть мати значний вплив на довкілля і які підлягають ОВД:

1) діяльність та об'єкти, проведення ОВД, надання висновків щодо яких здійснює Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України; об'єкти першої категорії також підлягають обов'язковій оцінці трансграничного впливу (22 види);

2) діяльність та об'єкти, проведення ОВД, надання висновків щодо яких здійснюють місцеві територіальні органи (14 видів).

Отже, виходячи із переліків цих двох категорій господарської діяльності, логічним уявляється висновок про необхідність правового регулювання відносин з охорони здоров'я людини відповідними правовими угрупованнями, як то: – нафтогазове (нафтогазове гірниче, нафтогазове транспортне, нафтохімічне); – енергетичне; – ядерне; – гірниче (гірничорудне, гірничо-хімічне, гірничо-водне, гірниче морське, кар'єрне); – геологічне (геологорозвідувальне); – будівельне (інфраструктурне); – управління відходами; – водне (водно-будівельне, водно-господарське); – лісове; – промислове (промислово-переробне, промислово-металургійне, промислово-хімічне, промислово-харчове); – сільськогосподарське (птахівництво, тваринництво); – туристичне та рекреаційне. При цьому норми або інститути, наведені у дужках слід розглядати як складові більш крупних правових утворень.

Крім того, слід виділити й окремі приписи інших екологічних та суміжних з екологічними законодавчих актів, що спрямовані на забезпечення захисту здоров'я людини від впливу господарської діяльності, як то: – захист населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях [23]; – безпечно для здоров'я людини і НПС застосування пестицидів і агрохімікатів [24]; – пріоритетність політики у сфері охорони здоров'я у порівнянні з фінансовими, податковими та корпоративними інтересами суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з тютюновою промисловістю [25]; – необхідність наявності Сертифікату про державну реєстрацію небезпечного фактору серед документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності [26]; – ввезення на митну територію України продукції з метою її продажу, передання в найм (оренду), лізингу або розповсюдження в будь-якій іншій формі в ході провадження господарської діяльності, несе відповідальність як виробник [27].

При цьому, якщо аналізувати власне поняття «вплив на довкілля», то під ним розуміється будь-які наслідки планованої діяльності для довкілля, в тому числі наслідки для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я.

Тобто, вплив господарської діяльності на здоров'я людини є складовою її впливу на довкілля. Хоча, якщо розглядати термін «довкілля», то до його складу входять природні території та об'єкти (земля, надра, ґрунти, поверхневі і підземні води, атмосферне повітря, рослинний, тваринний світ, ландшафти тощо), озоновий шар атмосфери і навколосезонний космічний простір, а також об'єкти, створені людиною для забезпечення потреб суспільства [28].

В той же час «здоров'я» це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад [29]. При цьому держава має забезпечувати охорону НПС як важливої передумови життя і здоров'я людини шляхом охорони живої і неживої природи, захисту людей від негативного екологічного впливу [29, ст. 26].

Тобто в даному випадку мову слід вести про середовище життєдіяльності людини – сукупність об'єктів, явищ і факторів

навколишнього середовища (природного і штучно створеного), що безпосередньо оточують людину, впливають і визначають умови її проживання, харчування, праці, відпочинку, навчання, виховання тощо [30, ст. 1]. Тож, об'єкти впливу господарської діяльності, через які цей вплив може передаватися на здоров'я людини, слід диференціювати на геогенні (створені природою), техногенні (створені людиною) та антропогенні (створені природою і перероблені людиною).

Нарешті, якщо розглядати детермінанти здоров'я, тобто комплекс індивідуальних, соціальних, економічних і екологічних факторів, що визначають стан здоров'я окремих людей, контингентів або груп населення [30, ст. 1], то можна дійти висновку, що:

1) господарська діяльність як правило, але не завжди має вплив на довкілля;

2) наслідки впливу господарської діяльності на довкілля як правило, але не завжди, супроводжуються її наслідками для здоров'я людини;

3) наслідки для здоров'я людини як правило викликані комплексом індивідуальних, соціальних, економічних і екологічних факторів, але іноді – їх різними комбінаціями;

4) стан довкілля як правило має вплив на стан здоров'я людини і може мати зворотній вплив на господарську діяльність.

Негативний вплив господарської діяльності на здоров'я можна також продемонструвати й на прикладі сільськогосподарської діяльності, початково спрямованої на забезпечення позитивної життєдіяльності людини через її потребу у продуктах харчування. Задля підвищення врожайності завдяки механізації, використанню добрив і селекції високопродуктивних сортів, традиційне сільське господарство супроводжується високими викидами парникових газів, які спричиняють суттєвий вплив на клімат. Як стверджують китайські вчені – за останні 60 років викиди від такого землеробства зросли в 8 разів, з яких приблизно 70% викидів пов'язані з оранкою, а ще 30% – із внесенням добрив [31].

Натомість, завдяки реалізації Національного плану з енергетики та клімату [32] Україна прагне, серед іншого, скоротити викиди парникових газів на 65% порівняно з рівнем 1990 р. Тож, з метою розробки ефективних механізмів впровадження принципів зеленого переходу в економіку України, реформ у сфері енергетичної та кліматичної політики, створено Офіс зеленого переходу, який є незалежним консультативно-дорадчим органом при Міністерстві економіки України [33].

Дійсно, господарська діяльність є одним із видів діяльності активної (внутрішньої) частини суб'єктів (тієї, що здійснює цю діяльність), якій властивий значний рівень ризику впливу на здоров'я іншої, пасивної (зовнішньої) частини суб'єктів (тієї, що зазнає впливу від діяльності). При цьому, вплив такої діяльності цілком залежить від їх наслідків, які можуть бути як потенційними (можливі наслідки) так і реальними (шкідливі наслідки). Крім того, певні види господарської діяльності супроводжуються впливом й на здоров'я активної (внутрішньої) частини суб'єктів.

Втім, у будь-якому випадку цій сфері суспільних відносин притаманний комплексний характер правового регулювання. Якщо на загальному рівні, як вже зазначалося, ці відносини регулюються переважно приписами конституційного законодавства та законодавства про національну безпеку, то на родо-

вому – актами законодавства про працю, про охорону здоров'я та господарського законодавства (охорона здоров'я активного суб'єкта), а також екологічного, санітарного та господарського законодавства (охорона здоров'я пасивного суб'єкта). Крім того, вплив низки видів господарської діяльності регулюється окремими нормами суміжних із зазначеними галузями (інститутами) законодавства.

Так, захист здоров'я людини від негативного впливу господарської діяльності цілком правомірно слід віднести до складу національних інтересів України, оскільки такими є життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [34].

Підтвердженням міжгалузевості правових засад цієї сфери є Закон України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення», який встановлює правові та організаційні засади щодо запобігання, зменшення та контролю забруднення, що виникає в результаті провадження визначених видів господарської діяльності, для забезпечення високого рівня захисту довкілля та конституційних прав на безпечне для життя і здоров'я довкілля шляхом застосування інтегрованого підходу до регулювання забруднення та впровадження найкращих доступних технологій та методів управління [35]. За парламентською юридичною класифікацією він віднесений і до екологічного (природоохоронного) і до господарського (промислового) законодавства.

Відмітимо, що вказана класифікація не відрізняється сталою системністю, адже, наприклад, Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики», який розглядає антропогенну діяльність як будь-яку діяльність людини, що впливає на зміну клімату, у тому числі на зміну складових атмосфери, обсяги викидів парникових газів, зміну ландшафтів, використання природних ресурсів [36], належить до екологічного законодавства. В той же час, правову основу регулювання відносин, що виникають під час формування та реалізації державної кліматичної політики, становлять Конституція України, а також законодавчі та кодифіковані акти: 1) природоресурсного – лісового, земельного, водного законодавства та законодавства про надра, атмосферне повітря; 2) природоохоронного – закони про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами, охорону НПС; 3) енергетичного – закони про енергетичну ефективність, енергетичну ефективність будівель; 4) санітарного – закон про систему громадського здоров'я; 5) житлового та промислового – закон про теплопостачання; 6) міжнародного – міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 7) інші нормативно-правові акти України.

Крім того, до актів екологічного законодавства у цій сфері слід віднести й Закон України «Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів», в якому вживаються та розкриваються такі поняття як «джерело викидів» та «забруднювач» [37]. Цікаво, що під останнім розуміється забруднююча речовина або група речовин, що через свої властивості можуть мати негативний вплив на довкілля або здоров'я людини в результаті їх потрапляння в довкілля. Натомість, суб'єкт господарювання, який здійснює технічну експлуатацію фізичного об'єкта (потенційного джерела викидів забруднювача), що

належить йому на праві власності чи іншому речовому праві, є лише оператором.

Така позиція протирічить Рекомендації Ради 75/436/Євратом, ЄСВС, ЄЕС, де «забруднювач» – це особа, яка безпосередньо або не безпосередньо завдає шкоду навколишньому середовищу або створює умови, що приводять до такої шкоди останньому [38].

Також не однозначно сприймається віднесення законів щодо діяльності на ринку генетично модифікованих організмів (далі – ГМО) і продукції [39, 40] до економічного (господарського) законодавства, адже одним з основних принципів державної політики в галузі генетично-інженерної діяльності та поводження з ГМО є пріоритетність збереження здоров'я людини і охорони НПС у порівнянні з отриманням економічних переваг від застосування ГМО.

Перспективи подальших розвідок в обраному напрямі дослідження мають полягати у розвитку науково-практичного підґрунтя правового забезпечення настання відповідальності та відшкодування шкоди, спричиненої негативним впливом господарської діяльності на довкілля та здоров'я людини, доведення фактів виявлення предметів, матеріалів, речовин, сміття без відповідних дозволів, що призвело або могло призвести до забруднення НПС, прямого чи опосередкованого шкідливого впливу на здоров'я людини. Крім того, актуальною проблемою залишається встановлення причинно-наслідкового зв'язку між станом здоров'я людини (наявністю шкоди) та можливим забрудненням НПС (протиправними діями, бездіяльністю).

Висновки. У підсумку проведеного дослідження:

1. Виявлено, що конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, слід розглядати як забезпечену державою можливість людини: а) проживати у довкіллі, яке не спричиняє шкоду здоров'ю; б) користуватися природними ресурсами у спосіб, що не завдає шкоди здоров'ю та ресурсам; в) вимагати від інших осіб здійснювати діяльність у спосіб, що гарантує дозволений вплив на довкілля та здоров'я; г) звертатися по сприяння в реалізації права на безпечне довкілля до уповноважених органів; д) звертатися по захист права на безпечне довкілля до суду.

2. Встановлено, що право на захист здоров'я від небезпечного впливу господарської діяльності безпосередньо або/та через вплив на довкілля має охоронятися не лише приписами господарського законодавства та законодавства про охорону здоров'я, а й нормами екологічного права. Ця об'єктивна необхідність обумовлена як надзвичайно глибокою міжгалузєвою дифузєю відповідних правовідносин так і взаємним життєвим зв'язком та впливом у триаді «людина – довкілля – господарювання».

3. Аргументовано, що господарсько-правові основи охорони здоров'я як активних (тих, хто бере участь у здійсненні господарської діяльності) так і пасивних (тих, хто зазнає впливу від здійснення господарської діяльності) суб'єктів очевидно мають потенціал для подальшого розвитку, що пояснюється вкрай обмеженою наявністю у чинному Господарському кодексу України приписів з цього виду відносин (права споживачів, умови праці та здоров'я, заборона господарської діяльності, що загрожує життю і здоров'ю людей або становить підвищену небезпеку для довкілля).

4. Обґрунтовано, що здійснення державного нагляду (контролю) посідає вагомe місце у механізмі правового регулювання оцінки впливу на здоров'я господарської діяльності, оскільки законом встановлено пріоритетність безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності. Водночас рівень регулювання господарських контрольно-наглядових відносин перебуває у перманентному розвитку, який іноді сприймається як нестабільність.

5. Розглянуто особливості захисту (охорони) здоров'я активних суб'єктів господарської діяльності, який здійснюється переважно нормами трудового права, якими передбачено право працівника на охорону праці. При подібному трактуванні форма цього права не відповідає його змісту, адже поняття «охорона» має відноситися не до праці, а до здоров'я працівника. Тобто, якщо працю розглядати як діяльність, тож і охороняти треба не власне діяльність, а того, хто здійснює цю діяльність, або ж, принаймні його працездатність (працездатний стан) – здатність (стан) працівника (фізичної особи), яка характеризується його здатністю за станом здоров'я до активної трудової діяльності. Натомість поняття «праця» слід пов'язувати із безпекою. Саме такий підхід відповідатиме не лише логіці ланок «об'єкт охорони» та «об'єкт безпеки», а й міжнародно-правовій практиці вживання та розуміння відповідних понять і термінів.

6. Проаналізовано зміст закону про охорону навколишнього природного середовища, який дав можливість виокремити сфери перетинання еколого-господарських відносин, а саме: – базові принципи; – припинення небезпечної діяльності; – природоресурсні вимоги; – економічні засади; – оцінка впливу господарювання; – наслідки впливу на довкілля; – вимоги із забезпечення екологічної безпеки при здійсненні окремих видів господарської діяльності; – заходи для запобігання шкідливому впливу господарської діяльності на довкілля; – екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки.

7. Встановлено, що екологічне законодавство поділяє види і підвиди планованої господарської діяльності та об'єкти на дві категорії, які можуть мати значний вплив на довкілля і які підлягають оцінці впливу на довкілля, залежно від суб'єкта її проведення та надання висновків. Виходячи із переліків господарської діяльності встановлено необхідність правового регулювання відносин з охорони здоров'я людини відповідними правовими угрупованнями, як то: – нафтогазове; – енергетичне; – ядерне; – гірниче; – геологічне; – будівельне; – управління відходами; – водне; – лісове; – промислове; – сільськогосподарське; – туристичне та рекреаційне.

8. Виокремлено приписи екологічних та суміжних з екологічними законодавчих актів, що спрямовані на забезпечення захисту здоров'я людини від впливу господарської діяльності, наслідками якої є: – шкідливий вплив шуму та порушення правил додержання тиші; – небезпечне застосування пестицидів і агрохімікатів; – негативний вплив суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з тютюновою промисловістю; – діяльність із зареєстрованими небезпечними факторами; – ввезення на митну територію України небезпечної продукції.

9. Обґрунтовано необхідність розгляду відносин впливу господарської діяльності на здоров'я та довкілля в контексті

кореляції відповідних приписів законодавства про охорону здоров'я та законодавства про охорону довкілля. Визначено, що вплив господарської діяльності на здоров'я людини є складовою її впливу на довкілля, хоча у законодавчому змісті поняття «довкілля» власне термін «здоров'я» не вживається. В свою чергу об'єкти впливу господарської діяльності, через які цей вплив може передаватися на здоров'я людини, слід диференціювати на геогенні (створені природою), техногенні (створені людиною) та антропогенні (створені природою і перероблені людиною).

10. Розглянуто поняття «детермінанти здоров'я», яке дало підстави стверджувати, що: – господарська діяльність як правило, але не завжди має вплив на довкілля; – наслідки впливу господарської діяльності на довкілля як правило, але не завжди, супроводжуються її наслідками для здоров'я людини; – наслідки для здоров'я людини як правило викликані комплексом індивідуальних, соціальних, економічних і екологічних факторів, але іноді – їх різними комбінаціями; – стан довкілля як правило має вплив на стан здоров'я людини і може мати зворотній вплив на господарську діяльність; – господарська діяльність є одним із видів діяльності активної (внутрішньої) частини суб'єктів (тієї, що здійснює цю діяльність), якій властивий значний рівень ризику впливу на здоров'я іншої, пасивної (зовнішньої) частини суб'єктів (тієї, що зазнає впливу від діяльності); – вплив такої діяльності цілком залежить від їх наслідків, які можуть бути як потенційними (можливі наслідки) так і реальними (шкідливі наслідки).

11. Обґрунтовано, що сфері суспільних відносин із захисту здоров'я людини від впливу негативного господарської діяльності притаманний міжгалузевий характер правового регулювання. На загальному рівні ці відносини регулюються переважно приписами конституційного законодавства та законодавства про національну безпеку, а на родовому – актами законодавства про працю, про охорону здоров'я та господарського законодавства (охорона здоров'я активного суб'єкта), а також екологічного, санітарного та господарського законодавства (охорона здоров'я пасивного суб'єкта). Крім того, вплив низки видів господарської діяльності регулюється окремими нормами суміжних із зазначеними галузями (інститутами) законодавства.

12. Виявлено безпосередній зв'язок відносин, що виникають під час формування та реалізації державної кліматичної політики, із господарськими антропоохоронними відносинами. Спільна міжгалузєва нормативно-правова база представлена Конституцією України, а також законодавчими та кодифікованими актами природоресурсного, природоохоронного, енергетичного, санітарного, житлового, промислового, міжнародного законодавства та іншими нормативно-правовими актами України. Виявлено, що поняття «забруднювач» в національному екологічному законодавстві розглядається як забруднююча речовина, що протирічить європейським рекомендаціям, де «забруднювач» – це особа.

Література:

1. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 р. № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
2. Ukraine Report 2024. Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations (30.10.2024). URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en

3. Загурський О.Б. До питання загроз екологічній безпеці у сфері господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. – С. 183–187. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/44>
4. Кірін Р.С., Олейников Г.В., Кіріна Л.І. Особливості регулювання екологічних правовідносин нормами санітарного законодавства. *Екологічне право*. 2023. № 1-2. – С. 11–18. DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2023.1-2.2>
5. Панькова Л.О., Коваль Р.М. Дозвільна система у сфері господарської діяльності: стан і перспективи. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2021. № 4 (74). – С. 10–14. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.4.2>
6. Липницька С.О. Екологізація господарського законодавства як засіб забезпечення сталого розвитку (на прикладі Господарського кодексу України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. – С. 111–115. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-5/26>
7. Кірін Р.С. Зелене відновлення промисловості як складова конституційного права на безпечне довкілля. *Наше право*. 2024. № 1. – С. 34–46. DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.1.4>
8. Краснова Ю.А. Правове забезпечення реалізації принципу екологічної справедливості. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. – С. 254–258. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/58>
9. Андрейцев В. Проблеми запровадження в Господарському кодексі України інституту правового забезпечення господарської діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 1 (64). – С. 60–64. DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.9>
10. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
11. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
12. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки Державною службою з надзвичайних ситуацій : постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2018 р. № 715. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2018-%D0%BF#Text>
13. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 183. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-2019-%D0%BF#Text>
14. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1164. *Офіційний вісник України*. 2019. № 4, ст. 147.
15. Про затвердження Форми та Порядку надання Міністерством інфраструктури України погодження на проведення позапланового заходу державного нагляду (контролю) Державній службі України з безпеки на транспорті на підставі звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави : наказ Міністерства інфраструктури України від 07.08.2017 р. № 264. *Офіційний вісник України*. 2017. № 70, ст. 2149.
16. Про затвердження методик розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), а також уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) : постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 342. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342-2018-%D0%BF#Text>
17. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 4 серпня 2020 р. № 1788. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1244-20#Text>
18. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного контролю щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.12.2019 р. № 2500 (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України від 20.07.2023 р. № 1326). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-20#Text>
19. Про затвердження Уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів : наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 26 листопада 2019 р. № 450. *Офіційний вісник України*. 2019. № 100, ст. 3411.
20. Про затвердження уніфікованих форм актів, складених за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України щодо додержання суб'єктом господарювання вимог ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва особливо небезпечних хімічних речовин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, та поводження з небезпечними відходами : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.03.2019 р. № 100 (у редакції наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 16.08.2021 р. № 545). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-19#Text>
21. Про затвердження уніфікованої форми акта, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері ветеринарної медицини : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.03.2018 р. № 130. *Офіційний вісник України*. 2018. № 31, ст. 1103.
22. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту населення від впливу шуму : Закон України від 3 червня 2004 р. № 1745-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1745-15#Text>
24. Про пестициди і агрохімікати : Закон України від 2 березня 1995 р. № 86/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

25. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22 вересня 2005 р. № 2899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15#Text>
26. Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності : Закон України від 19 травня 2011 р. № 3392-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3392-17#Text>
27. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 45, ст. 1823.
28. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2804-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 2, ст. 84.
29. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
30. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 6 вересня 2022 р. № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>
31. Ahmed I. Abdo, Daolin Sun, Zhaoji Shi, Mohamed K. Abdel-Fattah, Jiaen Zhang & Yakov Kuzyakov (2024). Conventional agriculture increases global warming while decreasing system sustainability. *Nature Climate Change*. DOI <https://doi.org/10.1038/s41558-024-02170-4>
32. Про схвалення Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 р. № 587-р. *Офіційний вісник України*. 2024. № 63, ст. 3775.
33. В Україні розпочав роботу Офіс зеленого переходу (08.11.2024). URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/225b2be1-448a-43a7-9d73-5be83f81ac22?lang=uk-UA&title=VUkrainiRozpochavRobotuOfisZelenogoPerekhodu>
34. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
35. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення : Закон України від 16 липня 2024 р. № 3855-IX (набрання чинності відбудеться 08.08.2025 р.). *Офіційний вісник України*. 2024. № 73, ст. 4329.
36. Про основні засади державної кліматичної політики : Закон України від 8 жовтня 2024 р. № 3991-IX. *Голос України*. 29.10.2024. № 155.
37. Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів : Закон України від 20 вересня 2022 р. № 2614-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 81, ст. 4917.
38. Council Recommendation of 3 March 1975 regarding cost allocation and action by public authorities on environmental matters. *Official Journal of the European Union*. L 194, 25.07.1975, p. 1.
39. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів : Закон України від 31 травня 2007 р. № 1103-V (втрата чинності відбудеться 16.09.2026 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>
40. Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції : Закон України від 23 серпня 2023 р. № 3339-IX (набрання чинності відбудеться 16.09.2026 р.) *Офіційний вісник України*. 2023. № 87, ст. 4999.

Kirin R., Dukhnevych A. The impact of economic activity on human health: cross-sectoral legal basis

Summary. The article is devoted to the consideration of the interdisciplinary nature of the legal framework for the protection of human health from the negative impact of economic activity. The right to protect one's health from such impacts directly and/or through environmental impacts should be protected not only by the provisions of commercial and healthcare legislation, but also by environmental law. This objective necessity is due to both the extremely deep intersectoral diffusion of the relevant legal relations and the mutual vital connection and influence in the triad "human – environment – economy".

It seems that the form of the "right to labor protection" does not correspond to its content, since the concept of "protection" should refer not to labor, but to the health of the employee. Based on the lists of economic activities, the author establishes the need for legal regulation of relations related to human health protection by the relevant legal groupings, namely: – oil and gas; – energy; – nuclear; – mining; – geology; – construction; – waste management; – water; – forestry; – industrial; – agricultural; – tourism; – recreation.

Consideration of the relationship between the impact of economic activity on health and the environment should be carried out in the context of correlation of the relevant provisions of health care legislation and environmental legislation, which are as follows – economic activity usually, but not always, has an impact on the environment; – the effects of economic activity on the environment are usually, but not always, accompanied by its effects on human health; – the effects on human health are usually caused by a set of individual, social, economic and environmental factors, but sometimes by various combinations of them; – the state of the environment generally has an impact on human health and may have a reverse effect on economic activity; – economic activity is one of the activities of the active part of the entities, which is characterized by a significant level of risk of impact on the health of the other, passive part of the entities; – the impact of such activities depends entirely on their consequences, which may be both potential and real. It is substantiated that the sphere of public relations on protection of human health from the impact of negative economic activity is characterized by the intersectoral nature of legal regulation.

Key words: economic activity, human health, environment, intersectorality, environmental legislation, impact, consequences.